

Potem sledijo tabelarični prikazi moških in ženskih prvenstev od začetkov do danes, mednarodnih turnirjev od 1929, šahovskih festivalov, memorialov Milana Vidmarja in Vasje Pirca (pri tem ni navedeno, da je bil 9. Pirčev memorial državno prvenstvo Slovenije 1998 v Mariboru, kar je razvidno šele iz biografije mag. Mladena Tancerja, ki je bil sodnik tega prvenstva), pa državne moštvene lige od 1991, uvrstitve na evropskih ekipnih prvenstvih in srednjeevropskih pokalih, na šahovskih olimpijadah, odkar šahisti zastopajo barve Slovenije. Končno so še sezname slovenskih prvenstev od 1936, kjer pa ni tabel, pač pa le leto, kraj turnirja, število tekmovalcev, zmagovalec in pa sistem igranja. Omenim naj, da so bila ženska članska prvenstva od leta 1948, mladinska od 1947, za mladinke pa od 1975. Sezname so še za manj znana in množična tekmovanja kot so pionirska in osnovnošolska prvenstva, za mlajše starostne skupine fantov in deklet, za seniorje, za delavske prvake in prvakinja, za ekipne in pokalne prvake, za ekipna prvenstva osnovnih šol, pa še za pokal maršala Tita, kjer pa je seznam narejen le za jugoslovanska finala od 1958 do 1990, in je poleg najboljših slovenske uvrstitve naveden tudi zmagovalec. Edini prvak tega nekdanj zelo cenjenega tekmovanja je bil Maribor med slovenskimi moštvimi leta 1959 v Vrnjački banji. Te zanimive in dragocene seznane zaključujejo mladinska svetovna prvenstva za moške in ženske, kjer so navedeni zmagovalci in slovenske uvrstitve od 1951 do 2001 leta. V Haagu je 1961 postal mladinski svetovni prvak Bruno Parma. Med mladinkami pa je bila doslej najboljša Kiti Grosar leta 1994, ko je bila četrta. Sezname se nadaljujejo s svetovnimi in evropskimi prvenstvi v pospešenem šahu od 1993 do 1998, evropskimi mladinskimi prvenstvi od 1978, seznamom vseh 34 olimpijad od 1927 za moške in od 1957 za ženske. Olimpijada na Bledu je bila 35.

Knjigo zaključuje pregled slovenske šahovske literature, kjer so seveda tudi knjige slovenskih šahistov, ki niso izšle v slovenščini (Vidmar, Pirc, Beljavski) in tu naj omenim knjigo Henrika Levičnika *Der Schachmeister*, ki je izšla na Dunaju in v Leipzigu že 1861 leta. Koristen je tudi pregled slovenskih šahovskih rubrik in šahovskih časopisov, ki kaže na zanimanje za šah na Slovenskem, saj je prvi šahovski mesečnik izhajal že leta 1922, čeprav le leto dni, prva šahovska rubrika pa se je pojavila v Slovenskem glasniku leta 1868, prva trajna rubrika pa je v letih 1885–88 izhajala v Ljubljanskem zvonu. Knjigo Slovenski šah zaključujeta indeks partij po igralcih in po otvoritvah ter seznam virov. Tabele in spiske so pripravili Aleš Drinovec, Ljubiša Krstič, Sebastijan Jazbinšek in Žiga Živan, avtorja zadnjih dveh rubrik pa sta Janko Bohak in Marko Tratar. Omenim naj, da so podatki tudi na CD-ju in internetu, kamor sta jih vnesla Aleš Drinovec in Janko Bohak.

Rečemo lahko, da tako kompleksnega pregleda šahovskega dogajanja pri nas doslej še nismo imeli in se ga lahko le iskreno veselimo. Seveda z njim raziskovanje slovenske šahovske zgodovine še ni končano in bi se zlasti za čas pred prvo svetovno vojno najbrž še marsikaj našlo z zamudnim prelistavanjem tujih časopisov. Marsikoga bodo zmotile angleške transkribcije osebnih in geografskih imen predvsem iz dežel nekdanje Sovjetske zveze, pa to so že bolj obrobna sitnarjenja. Prepričan sem, da bo knjigo rad in z veseljem vzel v roke vsak ljubitelj šaha, pa tudi kdor se zanima za našo preteklost.

Franc Rozman

Acta historico-oeconomica Časopis za ekonomsko povijest. Zagreb: Školska knjiga, vol. 28–29, 2001/02, 148 str.

Ta revija, ki je bila prvotno po naslovu jugoslovanska, nato hrvaška, zdaj pa ni nacionalno oz. državno opredeljena, še izhaja, čeprav z velikimi težavami. Ohranja še naprej svoje specifično obeležje. Ta številka je zanimiva tudi z vidika gospodarstva Slovenskem primorju.

V tem tankem zvezku je objavljenih devet razprav in dva prikaza. Prva razprava je Križaničev sažeti prilog o upoznavanju kmetско-feudalnih ekonomskih odnosov u 17. stoljeću (str. 7–16). Objavljeno je latinsko besedilo s hrvaškim prevodom manjšega Križaničevega zapisa, ki ga je naredil med svojim bivanjem v Rusiji v letih 1661–1676, v glavnem v tamkajšnjem zaporu. Opisan je status kmečkega prebivalstva pri Nemcih, Poljaki, Rusih, pri Grkih, Judih in Rimljanih, vendar bolj po splošnih vtisih, ne pa po konkretnem raziskovanju, kar seveda v 17. stoletju še ni bilo običajno. Seveda pa oznake za

podložno prebivalstvo tega časa v angleškem povzetku z serfs in slaves ni ustrezno, pa tudi Leibeigen-feudale Verhältnisse v nemškem povzetku ni najboljša oznaka, vsekakor je poimenovanje Leibeidige povsem napačno. Tudi tu se kakor v večini nemških povzetkov, ne samo v tem zvezku, kaže da prevajalec/prevajalka ne obvlada nemške zgodovinske terminologije.

Naslednjo razpravo je napisal naš zgodovinar Darko Darovec v slovenščini z naslovom Daci in proizvodnja oljčnega olja v Beneški Istri (17–44). Pridelava oljčnega olja je bila poleg pridelovanja soli, ribolova in vinogradništva poglavitna gospodarska panoga Istre ves čas beneške oblasti. Oljčno olje so namreč v 16. stoletju v čedalje večjem obsegu začeli uporabljati za razsvetljavo v mestih, ki so se tedaj širila, zlasti Trsta, bilo pa je tudi surovina za nadaljnje polindustrijske produkte. Razprava je zelo dragocena, saj zajema številne aspekte proizvodnje, prodaje, skrivne trgovine in drugega, je pa tudi izredno izčrpno dokumentirana z arhivskimi in literaturnimi viri.

Urednik, spiritus agens in poglavitni pisec te revije, Ivan Erceg, je prispeval razpravo Izvoz i uvoz iz pojedinih zemalja i gradova preko tršćanske luke (1760) (45–58). Zajete so avstrijske dežele: Dolnja in Gornja Avstrija, Češka, Hrvaška, Koroška, Kranjska, Madžarska, Moravska, Sedmograška, Slavonija, avstrijska Šlezija, Štajerska in Tirolska. Pri Furlaniji, Reki in Trstu pa sta uvoz in izvoz razčlenjena na zunanje neavstrijske dežele (države) in avstrijske dežele. Številke ne kaže navajati, omenimo naj le, da se je zunanja trgovina avstrijske monarhije v 18. stoletju vsako leto zelo povečevala, s tem pa se je zelo pospeševala tudi notranja trgovina in pomorski promet.

Podobno tematiko obravnava Ercegov razprava O trgovini Austrije s Levantom i priobalnim mediteranskim zemljama 1802 (59–77). V njej je v bistvu prikazana na novo obdelana brošura Jožefa barona Liechtensterna z naslovom: Ueber Oestreichs Handel nach der Levante und den Küstenlaendern des mittellaendischen Meeres, iz leta 1802. Zelo na kratko je obdelan razvoj omenjene trgovine z živalskimi, rastlinskimi, obrtnimi in manufakturnimi proizvodi. Ta trgovina je postopoma izboljšala gospodarski položaj avstrijske monarhije.

Naša zgodovinarica Darja Mihelič je prispevala razpravo v slovenščini Žena v rokodelstvu in obrti slovenskih mest na prehodu v novi vek (79–96). V uvodnem delu obravnava avtorica spolno specifične vloge moških in žensk v preteklosti in družbeno-ekonomski položaj žensk posebej v primorskih in kontinentalnih mestih v Sloveniji v srednjem veku. Posebej je prikazan položaj žena v obeh mestnih skupinah in sicer otroštvo in odrasla doba, v tej pa pravni položaj in premoženjska vprašanja. Prikazani so tudi ženski poklici. Vsekakor pa njena izvajanja potrjujejo star pregovor, da žene podpirajo tri ogle pri hiši.

Ivan Erceg objavlja razpravo Oslobođenje kmetova u Hrvatskoj 1848 (97–122). V bistvu gre za ponatis znanstvenega dela ideologa gospodarske zgodovine in zgodovinarja profesorja Rudolfa Bičanića, ki je imel naslov Prilog diskusiji i proučavanju Četrdesetosme u Hrvatskoj, objavljenem v reviji Djelo – Časopis za politička, ekonomska i kulturna pitanja, Zagreb 1948, br. 3, str. 190–200. V njem je prikazan položaj kmečkega prebivalstva na Hrvaškem, posebej še v Slavoniji po izgonu Turkov, ko je dunajski dvor tamkajšnja zemljišča podaril donacionalnemu plemstvu, to pa je na njih na novo naselilo podložno prebivalstvo z različnimi podložniškimi obveznostmi, ki so bile približno take, kakor pri nas v tistem času. Fevdalni način gospodarjenja pa se je že pred zemljiško odvezo začel krhati in postopoma prehajati na kapitalistični sistem pruskega tipa. Prispevek je zelo informativen, vendar je intoniran močno marksistično, kar je za čas njegovega nastanka razumljivo.

Isti pisec objavlja sestavek Ekonomsko stanje i promjene u hrvatsko-slavonskim županijama u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (115–122). Po izgonu Turkov so se v Slavoniji na novo oblikovala fevdalna veleposestva in se je tedanjemu času ustrezno uvažal tudi podložniški sistem. Dunajski dvor je bilo zelo zainteresiran za gospodarski napredek te pokrajine in je za ureditev podložniških obveznosti izdal večje število patentov, dekretov, diplom in uredb. Najpomembnejši patent je bil *Carolina urbarialis regulatio* iz leta 1737. S temi pravnimi akti so poskušali regulirati pravni in gospodarski položaj blizu 95 odstotkov tamkajšnjega prebivalstva.

Boris Suljagić je objavil zelo kratek prispevek Povijest zadruga i zadrugarstva u Hrvatskoj do 1950. godine (123–126). Razloženo je nastajanje in razvoj zadrug ter zadružništva ter njegov gospodarski pomen. Poudarjen je pomen zadrug za ohranitev kmečkega stanu. Nastanek zadružništva pa je na Hrvaškem v primerjavi s Slovenijo precej zakasnel in manj pomemben. Nemškega povzetka tega sestavka ni, namesto njega je odtisnjen povzetek iz prejšnjega sestavka, od angleškega povzetka je pravilen le naslov, besedilo pa prav tako iz prejšnjega sestavka.

Zadnji, Ercegov, sestavek obravnava Patent – Pravilnik o prometu soli u Trstu i Hrvatskom primorju (1768) (talijanski) (127–136). Gre v bistvu za faksimile omenjenega patenta v italijanščini s kratkim Ercegovim komentarjem.

Jože Maček

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, vol. 19, 2001, 364 str.

To je redna publikacija omenjene ustanove. Na kratko bomo prikazali v njej objavljene razprave.

Mladen Andreis je objavil Analizo Buffalisove genealogije na temelju povijesnih izvora (1–22). V njej analizira genealogijo rodu Buffalis, ki jo je sestavil trogirski notar Jerolim Buffalis in se posebej nanaša na razdobje srednjega veka, ko naj bi bili predniki tega rodu rodbinsko povezani z Arpadovići in Šubići. Pisec razprave dokazuje, da ta genealogija ni posebno zanesljiva.

Krešimir Kužić z Glavnega štaba Hrvatske armade objavlja krajšo razpravo Prikazi koplja te luka i strijele na srednjovjekovnim nadgrobnim spomenicima iz Dalmatinske zagore (23–34). Pisec prikazuje omenjena srednjeveška orožja na stečkih v Dalmatinski zagori, ki se zdaj v hrvaškem novoreku imenujejo kamiki. Navedena je latinska in hrvaška terminologija tega orožja, dodano je nekaj perorish in fotografija.

Maurizio Levak s Filozofske fakultete v Pulju objavlja obsežno razpravo Podrijetlo i uloga kmetâ u vinodolskem društvu XIII. stoljeća (35–81). Malokateri hrvaški pravni spomenik je bil deležen tolike pozornosti kakor Vinodolski zakon, sprejet 1288. Obravnavali so ga najuglednejši hrvaški zgodovinarji kakor npr. Marko Kostrenčić, Miho Barada, Nada Klaić, Lujko Margetić in Tomislav Raukar. Zaradi ne prav daljnega sosedstva so razprave o Vinodolu zanimive tudi za nas. Poglavitno vprašanje je družbeni status omenjenih kmetov, ki sega glede na avtorje od navadnih podložnikov ali celo sužnjev do oseb visoko na družbeni lestvici. Pisec daje tolmačenje, ki temelji na primerjavi vinodolskega območja z drugimi območji ogrsko-hrvaške države, v katerih je obstajal urejen sistem utrd z meščanskimi (pač bolj tržnimi) kmeti (gradokmetova). »Castle-warriors« (*iobagiones castri*).

Florence Fabijanec je prispevala razpravo Pojava profesije *mercator* i podrijetlo trgovaca u Zadru u XIV. i početkom XV. stoljeća (83–125). Avtorica obravnava pojav poklicnih poslovnih ljudi, imenovanih *mercatores* v zadrski družbi in njihov zemljepisni izvor. Ugotovljeni sta dve skupini: zadrski trgovci (Romani in Hrvati) ter tujci (drugi Dalmatinci, Italijani idr.).

Andrea Kiss z Naravoslovne fakultete Univerze v Segedinu objavlja krajšo razpravo A contribution to research on the historical geography of the first extant »reambulation« sketch from the Carpathian basin (127–141). Reambulacija je bila v XIV. stoletju običajni pravni postopek za določanje (popravljanje) mej zemljiških gospodstev na Ogrskem. Obdelana je najstarejša skica take reambulacije na Ogrskem, približno iz leta 1488. V njej je zajet tudi del Slavonije s Križevsko županijo in kraji Kutina, Lathkovina ali Sobochina ter Mihalovcz.

Lovorka Čoralić objavlja razpravo Iz pomorske prošlosti istočnoga Jadrana: trgovima hrvatskih kapetana i paruna brodova u Mlecima (143–182). Na podlagi gradiva v Državnem arhivu v Benetkah ter Bratovščine sv. Jurja in Tripuna so obdelani vsi vidiki življenja hrvaških pomorščakov (ladjarjev in kapetanov), trajno naseljenih v Benetkah in njihove zveze z domovino.

Zrinka Nikolić je napisala razpravo Gradska kultura u djelima Jurja Habdelića (183–213). Znani hrvaški jezuit Juraj Habdelić (rojen 1609 v Turopolju, umrl 1678 v Zagrebu) je najznamenitejši pisec baročnega obdobja med jezuiti kontinentalne Hrvatske. Pisal je v kajkavskem – »szlovenszkom« jeziku, ki je tudi zares precej podoben še sedanjemu, kaj šele tedanjemu slovenskemu jeziku. Avtorica je obdelala narodno kulturo posebej severozahodne Hrvatske predvsem na podlagi Habdelićeve knjige *Pervi otcza naszega Adama greh* pri višjih in nižjih družbenih plasteh. Ta razprava je zanimiva tudi za primerjavo s slovenskimi razmerami.

Razpravo Šime Ljubić kao upravitelj Zemaljskoga narodnog muzeja u Zagrebu od 1867. do 1878. godine (215–261) je napisala Tihana Luetić. Omenjeni je bil ravnatelj Narodnega muzeja, dokler je z njim upravljala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Delo temelji predvsem na arhivskem gradivu.